

editörden...

Bu sayımızda klasik edebiyatımızı ele alıyoruz. Bilindiği gibi bu edebiyatın temelleri Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra verdikleri ilk eserlere kadar dayanır. Geniş coğrafyalarda dil bakımından birbirinden az çok farklı gelişen İslamî edebiyat, şüphesiz ki en parlak dönemini 13. yüzyıldan başlamak üzere Osmanlı İmparatorluğunun geniş toprakları üzerinde yaşamıştır. Beş yüzyıldan fazla etkisini sürdüren ve üç kitada toprakları bulunan bir imparatorluğun ihtişamıyla uyumlu görkemli eserler veren klasik edebiyatımızı bazı yönleri ile incelemeye çalışacağız.

Bir toplumu etkileyen kültürel oluşumlar nasıl birden bire ortaya çıkmıyorsa, başka bir kültürel etkiyle de birden bire ortadan yok olmaz. Şiire ağırlık veren klasik edebiyatımızın bugünkü şiirimize –genel anlamda edebiyatımıza- etkileri üzerinde de mümkün olduğu nispette durmaya çalıştık.

Klasik edebiyat, yaygın söyleyişle divan edebiyatı, Tanzimatla birlikte başlayan kültür değişim teşebbüslerine paralel olarak tartışılmaya başlanmıştır. Avrupai bir edebiyat oluşturma gayreti içindeki Tanzimat nesli, damarlarından beslendikleri, onun kalıplarını ve ifade yöntemlerini kullanarak eserler verdikleri hâlde divan edebiyatına sert eleştirilerde bulundular. Zaman zaman ölçünün kaçtığı bu eleştirileri dönemin şartları ile irtibatlandırarak açıklamak mümkündür.

Ancak, bugün hâlâ Tanzimat neslinin divan edebiyatına karşı yönelttiği, birçok bakımdan ilmî olmaktan uzak, bu eleştirilerin kronik bir ön yargıya dönüşerek devam etmesi Divan Edebiyatı Özel Sayısı'nı hazırlama ihtiyacımızın birinci sebebidir.

Eğer kültürümüzün köklerine karşı böyle bir ön yargı varsa bunun enine boyuna sorgulanması ve tartışılması gerekiyordu ki biz bu sayıda bunu yapmaya çalıştık. Zira beş yüz yıllık edebiyatı bir derginin sınırlı sayfaları içinde bütün yönleriyle ele almanın imkânı yoktur. Biz amaçladık ki gençlerimiz, eski edebiyatımızla eğitim çerçevesi içinde bir şekilde irtibatı olan herkes, kültürel varlığımızın hazinelerine bu vesile ile yeniden göz atsın –varsa- ön yargılarını tekrar gözden geçirsin.

egitim | Aylık Eğitim Dergisi | YIL: 7 SAYI: 77-78 TEMMUZ - AĞUSTOS 2006 | ISSN-1302-5600

SAHİBİ Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK Millî Eğitim Bakanı	Yayın Kurulu Ethem BARAN Şaban ÖZÜDOĞRU Aysun İLDENİZ Hakkı USLU Dinçer EŞİTĞİN Celal ASLAN Çağrı GÜREL	Dizgi Reyhan İLKER
Genel Yayın Yönetmeni Şadi KESKİN Yayımlar Dairesi Başkanı		Abone / Dağıtım Fikri NAYIR Tel: (0312) 212 76 63 / 14
Yazı İşleri Müdürü Selâmi YALÇIN (selamiyalcin@meb.gov.tr)	Tasarım Banu DAVUN (bdavun@meb.gov.tr)	Baskı Devlet Kitapları Müdürlüğü
		Yönetim Merkezi Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar/ANKARA http://yayim.meb.gov.tr e-posta: baae@meb.gov.tr Tel: (0 312) 212 81 48 - 213 65 12 Fax: (0 312) 212 81 48

Gönderilen eser ve çalışmalar yayımlansın veya yayımlanmasın, iade edilmez. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur. Yayın Kurulu yazılar üzerinde değişiklik yapabilir. "Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim" adı anılmadan alıntı yapılamaz. Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığının 22.12.2005 tarih ve 6088 sayılı oluru ile basılmıştır.
Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 4303
Sürelî Yayınlar Dizisi: 213

Dergimizin yıllık abone bedeli 20 YTL (öğretmen ve öğrenciler için 15 YTL)'dir.
Abone bedelinin Ziraat Bankası Şehremini-Istanbul şubesindeki Devlet Kitapları Döner Sermayesi Müdürlüğü'nün 130978 numaralı hesabına yatırılarak makbuzun ve açık adresin Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar - ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

NEF'İ'NİN BİR ŞİİRİNDEN HAREKETLE DİVAN ŞİİRİNDE SÖZ KAVRAMI

ÖZER ŞENÖDEYİCİ*

İnsanın tarihsel gelişimine paralel olarak şiir sanatı, kendi mecrasında akışına devam ederken kimi zaman zeminin eğimine göre hızını ve coşkusunu artırmış, kimi zaman bir bendin mukavemeti ile durulup sakinleşmiş, kimi zaman da her türlü engeli önüne kapıp bünyesinde eritmeyi bilmiştir. Bu akış sürecinde çeşitli kollardan beslenen şiirin, sürekli bir genişleme ve zenginleşme içinde olduğu, bünyesine dâhil ettikleri ile duruluğunu asla yitirmediği, aksine onlarla yeni lezzetler kazandığı söylenebilir. Mananın kelime kalıplarına dökülmesi işine soyunan şairlerin poetik yaklaşımları, devre hâkim sanat telakkisinin duygu ve düşünce dünyasına etkisi, kişisel tasarruflar ve yenilik adına yapılan denemelerin her birisi -bir başkaldırıyı simgeleseler bile- şiir yelpazesinde bütünlüğün ahengine katkıda bulunan uyumlu tonlardan ibarettirler.

Estetik haz uyandırma yoluyla düşünsel ya da duygusal bir mesaj verme arzusu her şiirin mısraları arasına nüfuz etmiş bir özelliktir. Biçim ve içerik olarak birbirlerinden farklılık gösterecekler de bütün şiirlerin aynı hedefe atılan farklı nitelikteki oklar gibi düşünülmesi gerekir. Her şiir kendi türündedir, her şiir kendi vezindedir, her şiir kendi konusundadır, her şiir yalnızca kendisidir. Şiir vezin değildir, konu değildir, ritim değildir, kafiye değildir. Şiir, şiire ait her şeyin yekûnudur ve bu yekûn tek bir amaca yönelmiştir. Şiirin özü ve kaynağı tektir.

Sanat telakkisi, tarihsel şartların gereği olarak şekillenirken şiir de belirli birtakım kalıpların içine sığdırılmıştır. Sözgelimi Türk edebiyatının on asırlık bir dönemine damgasını vuran klasik şiir geleneği çerçevesinde oluşturulmuş eserlerde müşterek birikim, müşterek formlar ile ifade edilirken orijinal manalar ve

üslup özellikleri önem kazanmıştır. Bu dönemde kendi ikliminde canlandırdığı orijinal hayaller ve düşünceleri kendi söyleyiş özellikleriyle kalıplara dökken şairler başarılı görülmüştür. Nitekim Latîfi, tezkiresinde şairleri kısımlara ayırmadan önce bu noktaya dikkat çeker: “Her ne kadar şairlik mizacı insan soyunun çoğuna konulmuşsa da yeniliklerin icadı ve eşi görülmemişlik ile sözün ruhu gönlü ölmüşlere verilmemiştir” (Latîfi, 2000: 102). Klasik edebiyatımızın doruk isimlerinden Nefî de bir kasidesinde, geleneğin biçimlendirdiği poetik yaklaşım ile, sözün şiir kıvamına ulaşması için gerekli şartları dile getirir.

Nefî, klasik şiirimizin XVII. asırda yetiştirdiği coşkun -hırçın- tabiatlı, kendine güveni ve beğenisi sınırlanmayan bir şairdir. Nefî tecrübesini yaşayan klasik Türk şiiri, uzun bir zaman kendisini etkileyen İran ve Arap edebiyatları karşısında “Ben de varım!” demek kudretini gösterebilmiştir. Onun bir kasidesinde -kendini maharetini de göz önüne alarak- şiir hakkında söyledikleri, klasik edebiyatımızın söz ve şiiri değerlendirme ölçütlerini ortaya koyan bir manzume olarak değerlendirilebilir. Söz konusu şiir, “Der Medh-i Sultân Ahmed Hân” (Akkuş, 1993: 65-69) başlığını taşıyan bir övgü olmakla birlikte nesib kısmı “suhan oldur ki” şeklinde bir ibare ile başlar ve beş merhun beyit boyunca -şiirde- sözün nasıl olması gerektiği üzerinde durur. Bu esere ait birkaç beytin açıklanması, klasik edebiyatımızda şiir kıvamına ermiş sözün nasıl olması gerektiği hakkında bir fikir verebilir:

Suhan oldur ki bilâ-vâsita-i tab’-ı selîm
Ola makbûl-i dil-i nâdire-sencân-ı fehîm

*Kuşeşir Abi Evran Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

(Söz odur ki tab'-ı selimden bir aracısı olmaksızın meydana çıksın ve zeki -anlayışlı- kimselerin ölçülü sözler sarf eden gönüllerinde hoş karşılsın.)

Tab'-ı selim, zevk sahibi kimselerin -şairlerin- güzel olanı tespitle ve eserlere nakşetmekle görevli duyusudur. Şair her şeyden önce tab'-ı selime ihtiyaç duyar. Çünkü o, etrafında olan biteni farklı bir duyarlılıkla izleyen ve bunları estetize eden kimsedir. Söylediklerinin, ölçülü sözler sarf edenlerin katında geçerli olması gerekir. Bu özellik, klasik şiirimizde eleştiri mekanizmasının işlevselliğini de gösterir. Harciâlem bir tarifile eskilere göre şiir, kelâm-ı mevzun (ölçülü söz)dür. Sözün şiir olabilmesi için öncelikle ölçülü olması gerekir. Bu ölçüler, asırlarca işlenerek olgunlaşmış esnetilmesi zor bir takım klişeleri de içermektedir. Gelenek, her şeyden önce kurallara riayet etmeyi önemser. Bunun gereği olarak şair adayları, öncelikle geleneğin şekillendirdiği ölçü ve uyak bilgilerini kusursuz bir biçimde kullanabilmeyi öğrenmelidir. Aksi durumda yolun başında elenirler. Bazı şairler ölçü, uyak ve form bilgisini büyük şairlerin şiirlerini taklit ederek geliştirir, -dönemin diliyle- "tab'larını azmâyiş" ederler. Ancak klasik şairin görevi burada bitmez. Tek başına ölçülü sözler söylemek yeterli değildir. Bu sözlerin makbul olabilmesi için, hayal gücünün bir anlık parlamasından doğan orijinaliteyi, heyecanı da içermesi gerekir.

Şiir, aruzun, kafiyenin dışında bazı kişisel kabiliyetleri de aksettirmek zorundadır ki asıl zor olan bu cihettir. Profesyonel bir şair, iç dünyasını dışa vururken aruzu bir engel olarak görmez. Beyitte sözün 'tab'-ı selimden aracısız' olarak zuhur etmesi gerektiğinin söylenmesi de bu manadadır.

Geleneği ruhuna sindirmiş bir şair için aruzla şiir söylemek, günümüzde 'aruz fobisi'nin yol verdiği zannın aksine şairin zorlanması anlamına gelmez. Nitekim klasik şiir geleneğimiz içinde doğaçlama şiir söyleyenler yok değildir. Dönemin okuma-yazma dahi bilmeyen insanların (Enverî, Ümmî Sinan vb. ümmîler), şiir meclislerinde edindikleri bilgilerle aruzlu şiirler söyleyebildikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Hatta bazı şairlerin irticalen tarih bile düşürebildikleri düşünülürse profesyonel şairler için kalıpların söylenecek sözün önünde büyük bir engel oluşturmadığı anlaşılır. Şair için asıl problem, kalıbın içine asırlarca işlenmiş mazmun ve mecazların arasından kendisine has anlamlar çıkarmak ve bunları işlemektir. Nitekim Müs-

takim-zâde şu sözleriyle aruzun şiirdeki rolüne ve şairlik maharetinin kendisini gösterebilmesi açısından önemine dikkat çeker: "İnsan vicdanı manzumenin kusurunu ve ölçülü şiirlerin bozukluğunu, şairlik zekâsının gücü hükmüyle ayırt edip bilir." demişlerdir. Ancak yıldızlanmış şairliğe sahip olmayan kimselere -aruz-güç verir, -onlar- aruz bilmek sebebi ile beyti mevzun okurlar. Zira aruz mizandır. Onunla beytin ağırlığı ve hafifliği bilinir." (Tolasa, 1981: 366) Ölçü, gelenek şiiri için önemli olmakla birlikte, şairlik kudreti olmadan bir işe yaramaz. "Sonuçta hem şairlik mizacı hem de aruz lazım imiş." Aksi bir durumda, söz ehli devreye girer ve şairi alabildiğine eleştirir. Sözün kıymetini bir sarraf edasıyla tespit edebilen, aynı zamanda kendileri de söz ehli olan kimseler, klasik şiirimizin eleştiri mekanizmasının temel çarklarıdır. Onların indinde kabul görmeyen eser, tarihin ve toplumun da itibar nazarında yer edinemez.

Ya'nî ya vahy ola mazmûnu anın yâ ilhâm
Bunu fasl etmede ahbâb edeler bahs-i azîm

(Yani anlamı ya vahiy olsun ya da ilham, dostlar bunu ayırmada büyük bahislere girişsinler.)

Kemale ermiş sözün kaynağı iki kısımdır. Bunlardan ilki vahiydir ki sadece peygamberlere nasip olmuş bir ilahi esinlenmedir. Allah, peygamberlerine ilahi emirleri bu yolla bildirir. Kalbe doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan bu telkinin toplumsal bir yönü vardır. "Vahiy getiren melek peygamber tarafından görülebilir ve vahiyde mündemiç olan risalet bütün beşeri-yete aittir." (Mc Donald: 1997: 967) İlham ise, "bî-hurûf u savt kalbe bir şeyin tulû etmesidir" (Levend, 1980: 28) ve tamamı ile kişiseldir. Bir anlık parlama ile beliren bir uyanıklık durumudur. Bu an içinde şair, icra edeceği eserin ruhsal malzemesini edinir. Şairler sözün sultanları olarak atanmalarına ve diğer insanlar arasından seçilerek ayrılmış olmalarına rağmen peygamberlikle müjdelenmiş değillerdir. Bu yüzden vahiy gelen peygamber ile ilham telkin olunan şair arasında bir ayırım yapmak gerekir.

İslamiyet'in zuhur ettiği yıllarda, şiir söyleyen bazı kimselerin peygamberlik iddiasında bulunmaları neticesinde şiir ve şaire temkinle yaklaşmak gereği doğmuştu. Bu nedenle klasik şairlerimiz, çoğu kez

peygamberlik ve şairlik arasındaki çizgiyi kalınlaştırarak divan önsözlerinde dile getirmişlerdi (bahs-i azîm etmişlerdi.) Sözelimi Fuzûlî şairler hakkında İslam medeniyeti dâhilinde bulunan iki zıt kutbu bir ayet ve bir hadisle izah ederek şairleri savunma gereği duymuştu: “Sonsuz hamd ve sayısız övgü o, nutku yaratan Mütakellim’e (Allah’a) olsun ki, nazım denizlerinin ümit gemisini ‘Şairler; bunların arkasına hep zevk ve eğlence arayan şaşkınlık ve azgınlık düşerler...’ (ayetin şairlere) ölüm (getiren) dalgalanması esnasında ümitsizlik ve mahkumiyet girdabında batmaya mahkum etmiş iken, ‘Ama , iman edenler müstesna...’ zincirini salıp İslam şairlerini sahipsiz ve salim bir şekilde kurtuluş sahiline çekmiş...” (Doğan, 1996: 49)

Şeytanî kaynaklı ilhama ‘vesvese’ denir. Vesvese insanları kötüye sevk eder .Vahiy Cebrail’in, vesvese Şeytan’ın işidir. Şairler, ilhamın da kalbe taşınmasını ruhani bir varlıkla ilişkilendirmek istemişlerdir. Bu işle görevli melekler olarak Hârût ve Mârût ikilisini atamışlardır. Şairlerin gönüllerine düşen coşkun ve aşkın ruh halinin birçok inanç sisteminde ilahi menşee dayandırıldığı görülebilir. Çünkü insanoğlu, duyu organları ile yakalayamadıkları bu vecde yakın hali, Tanrı’nın bir lütfu, ona yakınlığın bir alameti ve müjdesi kabul etmeye eğilimlidir.

Bir anlık parlama ile kalbe doğan ilham, şairin ateşleyicisidir. Şair kalbine dolan ilhamın peşinde koşan, onu ifade edebilmek için söz cevherini işleyen kimsedir. Feyiz yoluyla kalbe telkin edilen bilginin şaire, reel dünyanın somut varlıklara dair görüntülerden ayrı olarak bir vizyon kazandırdığı söylenebilir. İlhamdaki görüşün fiziksel bir karşılığı yoktur; yalnızca sanat eseri olarak zuhura gelir. İlhamın şuurlu bir biçimde dışavurumu ise şiirle gerçekleşir. Şiir ve şurun aynı kökten türediğini de göz önünde bulundurarak şiirin, şuurlu hale gelmiş ilham olduğunu söyleyebiliriz.

Akd-i gevher gibi manzûm ola tab’a vârid
Çekmeye nâzım olan zahmet-i kayd-ı tanzîm

(-Söz odur ki- mücevher dizisi gibi düzenli bir şekilde şair ruha erişsin ve onu dizen, düzenleme endişesinin zahmetini çekmesin.)

Birinci beytin açıklamasında belirtildiği üzere, klasik şiir terbiyesini gereği gibi alan kimseler ilhamı söze dönüştürürken sıkıntıya düşmezler. Gelenek; kalıplarını, mecazlar dünyasını ve kelime hazinesini şaire devretmiştir. Ona düşen görev, içine doğanları bir ipliğe inci dizer gibi düzenli bir biçimde sıralamaktır.

‘Söz’ kavramı klasik şiirimizde oldukça önem arz eder. Çünkü İslam medeniyeti dairesinde kâinatın ‘kün’ (ol) emri ile yaratıldığı ve bir söz neticesinde vücut bulduğu inancı vardır. İnsanları diğer canlılardan ayıran temel özeliğin de konuşma yetisi olduğu bilinen bu yetiye ‘lutf-ı Rabbanî’ denilmekteydi. Nefî de, ‘Der Medh-i Kasr-ı Vezî-i A’zâm Muhammed Paşa’ başlıklı kasîdesinde ilhamın dayandığı ulvî ve ilahî kaynağı ifade ederken: ‘Suhan bir genc-i bî-pâyân-ı esrâr-ı İlâhîdir’ (Söz, İlahî sırların sonsuz bir hazinesidir) diyerek onun çözümlenmesi zor, ilahî bir sır olduğuna temas eder.

Sözün olgun biçimi, şairlerin gönüllerine düşen ilhamın düzenli bir biçimde ifade edilmiş halidir. Ölçünün, uyak ve rediflerin beyitte ‘üzerine inci dizilen iplik’i karşıladığı görülmektedir. Bu iplik üzerine söz cevheri dizilir. Profesyonel şair bu dizme eylemi esnasında zorluk çekmez. Çünkü Nefî’nin iddiasına göre söz, ilham halindeyken dahi tertip edilmiş bir biçimde gönülde taşınır.

Silk-i tesbîh-i dil-i Arif-i Billâh gibi
Ola pür-gevher-i esrâr-ı Hudâvend-i Alîm

(-Söz odur ki- velinin gönül tespihinin ipi gibi her şeyi bilen Allah’ın sırlarının cevherleriyle dolmuş olsun.)

Arif-i Billâh, velilik mertebesine ulaşmış kişiler için kullanılır. Bu kimseler varlıklarını mutlak varlıkla (Allah’la) özdeşleştirmişlerdir. Onunla duyarlar, onunla görürler. Allah’ın sırlarından haberdardırlar. Nefî veli motifini şiirine alırken, bu kimselerin Allah’a olan yakınlıkları ve sırlara yatkınlıkları yönlerini gözetmiştir. Velilerin sözleri Tanrı sırlarından alametler taşır. Ancak ehil olmayan kimseler için bu sözlerin manası kapalıdır. Onların gönül tespihlerinin ipi üzerine her şeyi bilen Allah’ın sırlı mücevherleri dizilir. Bunların dışavurumu da söz ile gerçekleşir.

Söz olmadan mana aktarılamaz. Sözün sultanı - şairler- manayı söz kalıpları içinde uygun kıvama getirirler. Şair, mananın zuhur yeridir. Nefî, Der Medh-i Vezîr-i A'zâm Merhûm İlyâs Paşa isimli kasidesinde şair olmanın verdiği gururla, şairin bu işlevini de ifade eder: 'Suhan ben olmasam ma'nâda bir gencîne-i nâbûd.' Söz hazinesi, insanda görünür hale gelmezse bilinmeyen, bulunmayan bir manadan başka bir şey değildir. Şairler manayı görünür duruma getirmekle mükelleftirler. Nefî, beyitte şiirin, okuyanda aşkın bir ruh hali uyandırması gerektiğine ve okuyanı gizli bilgilerin eşliğine getirdiği hissi uyandırması gerektiğine de dikkat çekmiştir.

Kim okursa ede feyz-i nefesi dünyâya
Neşr-i âsâr-ı dem-i nutk-ı Mesîhâ vü Kelîm

(-Söz odur ki- onu okuyanın nefesinin gürlüğü, İsa ve Musa'nın konuşurken verdikleri soluğun alametlerini dünyaya yaysın.)

İsa Peygamber nefesi ile körlerin gözlerini açmış, hastaları iyileştirmiş hatta ölüleri diriltmiştir. Musa Peygamber ise Tûr Dağı'nda Tanrı ile konuşmuştur. Verdikleri nefesin sonuçları açısından beyte alınmış bu iki peygamber, şiirdeki sözün uyandırması gereken etkiyi temsil etmektedirler. 'Kim okursa' ibaresi, şiiri icra eden şair için kullanılmıştır. Şiirdeki sözü icra eden şair, söyledikleri ile muhatabını sarsmalı, onda derin etki bırakmalıdır.

Şiirin şairin iç dünyasında oluşurken onda uyandırdığı heyecan ve vecd duygusu, aynıyla muhatapta da uyanmalıdır. Şairin, gönlüne ilham düştüğü andan şiirin zuhura geldiği ana kadar ruhta meydana getirdiği dalgalanma, muhatabın gönül sahiline değin uzanmalıdır. Şairin şiir serüveninde yaşadığı tecrübe, his ve düşünce parlaması yaratarak muhataba zevk vermeli. Çünkü edebi eser, paylaşma arzusundan doğar. Sanatçı, içine düşen ilhamın peşinden koşan kimsedir; birikimi ve çabası ile gönlündeki cisimsiz şevki cisme bürüyendir. Nefî de 'Yine düştü ser-i endişeme sevdâyı suhan / Yine kopdu dil ü cândan söze bir şevk-i cedîd' (Yine düşüncemin başına sözün sevdası düştü, yine gönül ve candan söze yeni bir şevk geldi) dedikten sonra manayı söze dönüştürmüş ve belirttiği özellikleri içeren sözlerin peşine düşmüştür.

Nefî'nin, kasidesinde değindiği noktalardan hareketle şiirde söz hakkındaki fikirlerini başlıklar halinde verecek olursak, söz:

1- Şairin ruhundan aracısız ve hiçbir engele uğramadan ortaya çıkmalıdır.

2- Şiirden ve sözden anlayan erbabın indinde kabul görmelidir.

3- Muhatapta dinî vecdi andırır aşkın bir ruh hali uyandırmalıdır.

4- Bir ipe hiç zorlanmadan dizilmiş mücevherler gibi düzgün ve ahenkli olmalıdır.

5- Velilerin sahip olduğu sırları içeriyor olmalı ya da bu izlenimi vermelidir.

6- Muhatabı sarsmalı, onda derin etki bırakmalıdır.

Aynı kasidenin devamında Nefî, sözün nasıl olmaması gerektiğine de temas eder. Ona göre anlamı sağa sola dağılmış -kendi içinde tutarsız-; düzeni, kusurlu bir lafız ile bozulmuş; ne yeni ne de eski bir yolda olmayıp garip bir yola sapmış fikirler içeren; bir nükte bilir kimsenin kendisini zorlasa da anlayamayacağı; şairinin bir şeyler düşünerek ortaya koyduğu ancak etrafındakilere açıklamayı bir türlü beceremediği türden ifadeler 'söz' olamazlar.

Şiir, malzemesi dil olan bir sanat eseridir. Bu sanat eserinin duygusal kaynağı olan ilhamın, şairin gönlüne düşmesi ile bir dönüşüm süreci başlar. Duygusal ve düşünsel kaynaklı bir ruh hali kelimelere sirayet eder. Mana, gözle görülen kalıplar içine yerleşir. Şiirlerin biçimsel ve içeriksel yönleri her ne kadar değişse de özde değişiklik olmaz. Klasik şiir geleneğimizin üstat şairlerinden Nefî de değişmeyen bu ciheti eserlerinde, devrinin sanat, dil ve şiir yaklaşımlarına paralel olarak açık bir biçimde dile getirmiştir.

1. Sözün orijinali: "Egerçi tabiat-ı şîriye nev-i insânînin ekserinde konulmuşdur lâkin icâd-ı cedîd ve ihtirâ'-ı mezîd ile sözün ruhu her merd-i mürde-dile virilmemiştir."
2. Klasik şiir geleneğimizde beyit bütünlüğü esastır. Her bir beyit kendi içinde bir dünyadır ve bir diğerinden bağımsızdır. Merhun tabir edilen beyitler ise, birbirine bağlı olan ve bir düşünce etrafında kümelenmiş beyitler topluluğunu ifade eder.
3. Doğaçlama şiir söyleme ilgili olarak Tâhirü'l-Mevlevî'yi örnek gösterebiliriz: "Farsçayı ilerlettikten sonra Hac yolculuğu sırasında Câmî'nin bir gazeline hocasının da takdirini kazanan Farsça bir nazire yazmış, yine bir müddet zarfında mümârese ile irticâlen şiir söylemeye de başlamıştı." (Şentürk, 1991: 9-10.)
4. Doğaçlama söylenen bir tarih beyti örnek verilecek olursa:
Târîh için bu mısra'ı yazdum bedâhетен
Fevzî-i zâr buldı belâsın bugün tamâm

KAYNAKLAR

- Akkuş, Metin, Nefî Divanı, Ankara 1993.
- Doğan, Muhammed Nur, "Fuzûlî'nin Poetikası", İlmî Araştırmalar 2, İstanbul 1996, s.47-72.
- Latîfî, Tezkiretü's-Şua'arâ ve Tabsîratü'n-Nuzamâ (Haz: Rıdvan Canım), Ankara 2000.
- Levend, Ağâh Sırrı, Divan Edebiyatı, 3. baskı, İstanbul 1980.
- McDonald, D. B., "İlhâm", MEB İslam Ansiklopedisi, 1997, c. 5/2, s.967-968.
- Şentürk, Atilla, Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1991, s.9-10.
- Tolasa, Harun, "18. YY'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü Müstakimzade'nin Istulâhâtü's-Şîriyesi II", TDED C. XXIV-XXV, 1981, s. 363-380.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "İlham", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2000, s. 98-100.